

УДК 339.5[(430.1)+(430.2)]

Н. М. Дятленко,
канд. юрид. наук,
старший науковий співробітник,
Інститут економіко-правових
досліджень НАН України, м. Донецьк

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЄС (НА ПРИКЛАДІ НІМЕЧЧИНИ)

На даний час, коли більшість країн світу, у тому числі Україна, перебувають у складних економічних умовах господарювання через негативні наслідки фінансової кризи, актуалізується питання про здійснення на державному рівні раціональної, збалансованої зовнішньоекономічної політики. Вступ України до Світової організації торгівлі накладає певні обов'язки щодо приведення нормативної бази у сфері зовнішньоекономічної діяльності у відповідність зі світовими стандартами. Втім швидкий перехід від протекціоністської політики в зовнішніх торговельних відносинах України до ліберальної потребує пошуку «золотої середини» у процесі вибору правових заходів аби забезпечити, з одного боку, приток інвесторів, а з іншого – захист інтересів національного товаровиробника. Отже, саме вищенаведеним обумовлюється актуальність теми обраного дослідження.

Досвід правового регулювання зовнішньоекономічних відносин у країнах-учасниках ЄС аналізувався в роботах В. К. Мамутова [1], Г. Л. Знаменського [2], І. П. Кияниці [3]. Крім того, вказана проблема висвітлювалася в роботах російських дослідників, зокрема, А. В. Грибачова, П. А. Даманова, І. Л. Іванова, Я. Ю. Климова, А. М. Суміна, Т. Д. Айткулова, Л. Ю. Василевської, В. В. Єгорова, А. Г. Давтяна, С. С. Треушнікова, Є. А. Кравченко та ін. Втім недостатньо дослідженим і таким, що потребує подальшого аналізу, залишається питання пошуку раціональних способів адаптації вітчизняного законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності до вимог Європейського законодавства.

Метою дослідження є визначення перспективних напрямів модернізації законодавства України про зовнішньоекономічну діяльність з урахуванням німецького досвіду в цій сфері.

Відразу треба відзначити, що дане дослідження здійснюватиметься з урахуванням доктринальних розробок провідних німецьких вче-

них, зокрема Юргена Пелки. У своїй роботі з господарського права ФРН «Довідник з господарського права» автор структурно виділяє окремий розділ «Зовнішньоекономічна діяльність», в якому розкриває особливості імплементації норм права ЄС у правову матерію німецького законодавства у частині державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності [4].

Звісно, покладаючись на переклад цього видання уявляється можливим визначити пріоритетні напрями реалізації у Німеччині зовнішньоекономічної політики. Безумовно, окремі виправдані німецькою та, в цілому європейською, практикою правозастосування положення можуть стати в нагоді у процесі модернізації українського законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД), на чому буде наголошено.

Перш за все слід відзначити, що важливою є роль економічного права ЄС, вплив якого на зовнішньоекономічне законодавство Німеччини є досить значним. Як відомо, економічне право Європейського Союзу представлено переважно Директивами ЄС, яких у цей час налічується більше 600. Зазначені Директиви інкорпоровані в документі, який має назву Економічний кодекс ЄС.

Як зазначає Юрген Пелка, модернізація німецького законодавства у сфері ЗЕД здійснюється за двома основними напрямками, а саме:

уніфікація правових норм країн-учасниць ЄС відповідно до Директив ЄС;

лібералізація торговельної й зовнішньоекономічної політики [4].

Щодо першого напрямку можна навести наступне. Оскільки ЄС – це зона вільної торгівлі, остільки це означає, що у відносинах із третіми країнами застосовується єдиний митний тариф для кожної держави ЄС (ст. 9 Дог. про ЄС стару редакцію – ст. 23 Дог. про ЄС нову редакцію). Імпорт товарів в ЄС обкладається одним єдиним митним збором, незалежно від того, в яку країну-

© Н. М. Дятленко, 2010

учасницю ЄС імпортується товар. Загалом, правова регламентація імпорту товарів здійснюється відповідно до положень Митного кодексу, прийнятого 01.01.1994 р. Цей кодекс був уведений у дію Постановою № 2454/93 комісії про введення в дію Митного кодексу (Офіційний бюлетень ЄС № 253 від 11.10.1993 р.).

Завдяки прийняттю Митного кодексу вдалося уніфікувати митне регулювання у всіх країнах-учасниках ЄС щодо поставки товарів у контексті їх експертизи й організації вивозу.

Лібералізація зовнішньоекономічної політики, як другий напрям, представлена певними нормами, що мають на меті скасування численних обмежень і заходів рівнозначної дії (у формулюванні німецького права).

В цілому, у зовнішньоекономічній політиці України у певній мірі використовується метод лібералізації, проте такий підхід потребує виважених дій з боку відповідних органів державної влади. Принагідно слід зауважити, що однією з основних умов лібералізації зовнішньоекономічної політики у праві Німеччини визнано наявність ринкової економіки.

Наявність ринкової економіки, в першу чергу, передбачає відсутність обмежень торгового обігу. Під такими обмеженнями Європейські суди розуміють всі заходи країн-учасниць співтовариства погодженого характеру, які перешкоджають безпосередньо або опосередковано потенційно вільному обороту. Європейський Суд у рішенні по справах 3-267/91, 3-268/91 дав роз'яснення, що розуміти під мірама, що обмежують свободу руху товарів.

Слід зазначити, що у ст. 110 Договору про ЄС старої редакції (ст. 131 Дог. про ЄС нової редакції) закріплено положення про ліберальну політику у сфері торгівлі. Ця норма закріпила як лейтмотив зовнішньоторговельної політики ЄС те, що ЄС не чинить будь-яких протекціоністських перешкод для імпорту товарів.

Хоч Європейське співтовариство і визнало Україну державою з ринковою економікою, втім питання про відповідність цьому статусу своєї актуальності і досі не втрачає. Зокрема, для цього є відповідні підстави.

По-перше, конкурентні відносини є головною передумовою впровадження протизатратної, а значить – антиінфляційної моделі економічного розвитку. Антимонопольний комітет щорічно фіксує численні випадки зловживання монополієм становим, проте заходи щодо обмеження монополізму й за-

хисту економічної конкуренції не дають відчутних результатів.

По-друге, не менш гострою системною проблемою в Україні залишається несприятливий інвестиційний клімат. Дискусія про забезпечення захисту права власності не супроводжуються відповідними зрушеннями на законодавчому рівні, що створює сприятливі умови для діяльності «рейдерів» і тіншового перерозподілу власності.

По-третє, ключові ринкові елементи – фондовий ринок, небанківська фінансова система, у тому числі страхові компанії, інвестиційні й недержавні пенсійні фонди – перебувають в Україні в зародковому стані.

По-четверте, має місце погіршення якості кредитного портфеля. Першим сигналом про можливу дестабілізацію банківської системи у випадку рецесії був прогноз від Standard&Poors і МВФ, згідно з даними якого фактична частка проблемних кредитів становить від 30 до 70 %.

По-п'яте, загострилася проблема стрімкого нарощування зовнішньої заборгованості банків. Тільки за 2007 р. сума іноземних кредитів, залучених банками, зросла більш ніж удвічі з 14 до 31 млрд дол. Оскільки ці кошти йдуть на споживче кредитування, така заборгованість перетворюється в потужний інфляційний фактор, а в майбутньому в серйозний ризик для стабільності банківської системи.

По-шосте, відсутня довгострокова програма зниження податкового навантаження та перерозподілу податкових надходжень на користь місцевого самоврядування. Зокрема, в Україні спостерігається стійка тенденція до посилення централізації фінансових ресурсів.

Одночасно з політикою лібералізації у країнах-учасниках ЄС, в цілому, та Німеччині, зокрема, не менш важливим виступає захист внутрішнього ринку. Такий захист, у першу чергу, забезпечується основними антидемпінговими приписами (Постанова № 384/96, Постанова № 905/98 Ради). Згідно з положеннями вказаного документу при імпорті товарів по демпінговим цінам застосовуються певні правові заходи, зокрема, антидемпінговий митний платіж.

У світлі захисту внутрішнього ринку на рівні ЄС прийнято цілу низку відповідних актів, серед яких окремо можна виділити Постанову Ради ЄС № 2641/84. За допомогою цього нового інструмента підприємства ЄС одержали можливість впливати на треті держави у випадку по-

рушення останніми міжнародних торговельних зобов'язань. Крім того, єдине регулювання в рамках ЄС ввозу товару із третіх країн у ЄС забезпечується Загальним регулюванням ввозу товарів (імпорту) (Постанова Ради № 3284/94). Поряд з Основними антидемпінговими директивами в ЄС особливе місце займає система захисту від субвенцій, які можуть надаватися країнами, що не є учасницями ЄС (Постанова Ради № 2026/97).

На жаль, система захисту внутрішнього ринку України та національного товаровиробника є недосконалою, а у світлі вступу до СОТ взагалі про її наявність майже не доводиться говорити. Зокрема, негативні наслідки вступу до СОТ прогнозувалися Урядом України, що вбачається з тексту розпорядження «Про затвердження плану заходів щодо нейтралізації можливих негативних наслідків у зв'язку зі вступом України до СОТ та забезпечення підвищення конкурентоспроможності національної економіки» від 12 січня 2006 р. № 10-р [5].

До категорії дестабілізуючих економіку України факторів відноситься:

скасування обмежень для громадян і юридичних осіб іноземних держав щодо заснування інформаційних агентств, обмежень обсягу іноземних інвестицій у статутному фонді таких агентств;

скасування вимоги про належність до громадянства України для зайняття аудиторської діяльності;

скасування вимоги щодо обов'язкового використання підприємствами-виробниками тютюнової продукції вирощеної і ферментованої в Україні тютюнової сировини;

скасування пріоритету вітчизняних виробників у разі проведення тендерів на оснащення об'єктів електроенергетики;

збільшення частки іноземного капіталу у статутному фонді телерадіоорганізацій;

скасування пільг для вітчизняних виробників [6].

Загалом, аналіз законодавства України щодо вступу до СОТ та узагальнення правового досвіду Німеччини у сфері правового регулювання ЗЕД дозволяє дійти наступних висновків:

1. Україна вступила до СОТ невідповідною. Адже 3 документи Кабінету Міністрів України не створили цілісного нормативного поля у цій сфері [5, 6, 7].

2. Важливим є те, що в умовах СОТ без пільгового оподаткування певних галузей ЗЕД не можливо обійтись. Тому необхідно внести змі-

ни до ст. 11 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», доповнивши наступними положеннями:

рівень оподаткування встановлюється виходячи з необхідності досягнення та підтримання самоокупності і самофінансування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та з метою бездефіцитності платіжного балансу України;

ставки податків є однаковими для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та визначаються за товарною ознакою: для одного і того ж товару діє єдина ставка податку;

при оподаткуванні певних галузей зовнішньоекономічної діяльності законом можуть бути встановлені пільги.

3. Відповідно до досвіду ЄС одним із інструментів повинен бути комплекс антидемпінгових заходів. На даний момент поняття демпінгу як ввезення на митну територію країни імпорту товару за ціною, нижчою від порівнянної ціни на подібний товар у країні експорту, яке заподіює шкоду національному товаровиробнику подібного товару, закріплено в п. 4 ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Втім потребують деталізації зовнішньоторговельні заходи для уточнення віднесення їх до демпінгових.

Література

1. Мамутов В. К. Повніше використовувати техніко-юридичні засоби удосконалення законодавства / В. К. Мамутов // Право України. — 2008. — № 2. — С. 3–8.

2. Концепция модернизации хозяйственного законодательства на базе Хозяйственного кодекса Украины (Проект) // Проблемы хозяйственного права и методика его преподавания : зб. наук. пр. / редкол. : В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский и др. ; НАН Украины. Институт экономико-правовых исследований. — Донецк : ООО «Юго-Восток, ЛТД», 2006. — С. 417–443.

3. Кияница И. П. Имплементация норм международного права в правовой системе ФРГ : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 / И. П. Кияница ; НАН Украины. Институт государства и права им. В. М. Корецкого. — К., 2004. — 17 с.

4. Jürgen Pelka. Beck'sches Wirtschaftsrechts-Handbuch 2001/2002. — München : Verlag C. H. Beck, 2001. — 1619 s.

5. Про затвердження плану заходів щодо нейтралізації можливих негативних наслідків у зв'язку із вступом України до СОТ та забезпечення підвищення конкурентоспроможності національної економі-

ки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 січня 2006 р. № 10-р. — Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/ua/KR060010.html.

6. Про затвердження плану заходів щодо забезпечення вступу України до СОТ : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 травня 2003 р. № 325-р. — Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/ua/KR030325.html.

7. Про затвердження Плану заходів щодо підготовки до чергового раунду двосторонніх переговорів та наступного засідання Робочої групи з розгляду заявки України про вступ до СОТ : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2002 р. № 656-р. — Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/ua/KR020656.html.

Надійшла до редакції 23.03.2010 р.